

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ БІОЛОГІЇ ТВАРИН**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Інституту біології
тварин НААН

Салига Ю.Т.
07. 2021 року

Силабус з навчальної дисципліни

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МІКРОБІОЛОГІЇ

що викладається в межах освітньо-наукової програми
за спеціальністю 091 Біологія
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти для здобувачів

Схвалено рішенням вченої ради
Інституту біології тварин НААН
від « 13 » липня 2021 р.
(Протокол № 9)

Львів - 2021

Профіль дисципліни

Назва навчальної дисципліни	ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МІКРОБІОЛОГІЇ
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)
Галузь знань	09 Біологія
Спеціальність	091 Біологія
Освітня програма	Біологія
Статус дисципліни	Вибіркова
Форма навчання	Очна (денна) /заочна /вечірня
Рік підготовки, семестр	2 курс, 3-й, 4-й семестр
Обсяг дисципліни	4 кредити ЄКТС / 120 год
Семестровий контроль	залік
Час і місце проведення навчальної дисципліни	мала актовка зала ІБТ НААН, вул. В. Стуса, 38, 79034, м. Львів
Адреса викладання курсу	
Розклад занять	48 години аудиторних занять, з них 32 години лекцій, 16 годин практичних занять, 72 години самостійної роботи згідно розкладу
Мова викладання	Українська
Інформація про керівника курсу	Стефанишин Ольга Михайлівна, к.б.н., с.н.с. https://orcid.org/0000-0002-2176-2245, Scopus Author ID 56770038500, e-mail oliastef@ukr.net Борецький Юрій Романович, д. б. н., ст.н. с. e-mail:
Відповідальний науковий підрозділ	Лабораторія фізіології, біохімії та живлення птахів Лабораторія екологічної фізіології та якості продукції

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни

Дисципліна «Проблеми сучасної мікробіології» є дисципліною вільного вибору. Ця дисципліна вивчається у рамках освітньо-наукової програми з підготовки доктора філософії за спеціальністю 091 Біологія (спеціальність 091 Біологія), чинної в Інституті біології тварин НААН України.

Предметом навчальної дисципліни є оволодіння новітніми оригінальними науковими та прикладними методами мікробіологічних досліджень, набуття навичок та вмінь для виконання оригінального наукового дослідження, отримання нових фактів та їх впровадження у промислову мікробіологію.

Метою навчальної дисципліни є формування професійних наукових знань у сфері сучасної мікробіології: про різноманіття прокариотичних, еукаріотичних мікроорганізмів та вірусів; про основні підходи сучасної

систематики та особливості метаболічних процесів анаболізму та катаболізму у мікроорганізмів, про організацію геному мікроорганізмів, обмін генетичною інформацією, селекцію мутантів, принципи генно-інженерних досліджень, біотехнологічне використання мікроорганізмів.

Основні завдання навчальної дисципліни

- ознайомити з фізіологічними властивостями та особливостями метаболічних процесів анаболізму і катаболізму та геохімічною діяльністю прокаріотичних, еукаріотичних мікроорганізмів.

- подати уявлення про організацію геному мікроорганізмів, обмін генетичною інформацією, селекцію мутантів, принципи генноінженерних досліджень.

- проаналізувати можливості, перспективи та принципи генноінженерних досліджень, молекулярного клонування та регуляції експресії генів мікроорганізмів у наукових дослідженнях та біотехнологічне використання

- формування спеціалізованих концептуальних знань на рівні новітніх досягнень мікробіології, які є основою для оригінального абстрактного мислення, аналізу та синтезу та інноваційної діяльності;

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми за програмою навчальної дисципліни аспіранти мають продемонструвати такі результати:

знання:

- теоретичні основи загальної і сільськогосподарської мікробіології
- морфологію, систематику фізіологію і біохімію мікроорганізмів, а також грибів та вірусів;
- суть найважливіших мікробіологічних процесів що відбуваються в природі, сформувані уявлення про роль мікроорганізмів у здійсненні глобальних біогеохімічних колообігів Карбону, Нітрогену, Сульфуру, Фосфору;
- значення мікроорганізмів у виробництві, зберіганні та первинній переробці продукції тваринництва.

уміння:

- управляти мікробіологічними процесами, які відбуваються у організмі тварин і впливають на їхню продуктивність;
- позитивно впливати на життєдіяльність корисних мікроорганізмів сільськогосподарських тварин та при виробництві різних речовин, що базуються на промисловому використанні мікроорганізмів;
- управляти мікробіологічними процесами при одержанні біологічно активних речовин і енергії;

Програмні компетентності

Загальні компетентності

ЗК 1. Знання і розуміння предметної області та професійної діяльності

ЗК 3. Вміння працювати автономно

ЗК 5. Здатність до пошуку, синтезу та критичного аналізу інформації з різних джерел, у т.ч. результатів власних досліджень

ЗК 7. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми, здатність генерувати нові ідеї (креативність)

Фахові компетентності

СК 1. Компетентність у володінні інформацією щодо сучасного стану і тенденцій розвитку світової і вітчизняної біологічної науки

СК 2. Здатність до критичного аналізу різних інформаційних джерел, авторських методик, концепцій сучасної біології, формування альтернативних стратегій, моделей, спрямованих на вирішення поставлених завдань відповідно до конкретних цілей наукового дослідження

СК 6. Здатність вести наукову дискусію, усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами, повного розуміння іншомовних наукових текстів за напрямом досліджень.

Програмні результати навчання:

Кінцеві цілі навчальної дисципліни «Проблеми сучасної мікробіології»:

ПРН 2. Знання та розуміння загальних принципів та методів сучасної біохімії, фізіології, біотехнології, методологію ведення науково-дослідних робіт, організації та планування досліджень задля застосовувати їх у власних дослідженнях у сфері біології

ПРН 6. Вміння застосовувати сучасні методи, технології, концепції та фахові навички для розробки та реалізації науково-дослідницьких та інноваційних проектів у біології та суміжних предметних галузях

ПРН 8. Вміння формувати і перевіряти гіпотези, генерувати власні ідеї, приймати обґрунтовані рішення, планувати, організовувати та проводити експериментальні дослідження

ПРН 12. Дотримуватись норм наукової етики, академічної доброчесності та біоетичних принципів у дослідницькій роботі з лабораторними тваринами

ПРН 14. Вміння впроваджувати у виробництво та навчальний процес сучасні фундаментальні знання та передові технології біології та суміжних галузей

ПРН 17. Вміння самостійно виконувати та успішно захистити дисертаційну роботу.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни

Навчальна дисципліна базується на знаннях, отриманих здобувачем під час навчання на ОКР «Бакалавр» та «Магістр», а також загального та спеціального циклу підготовки дисциплін освітньої програми, зокрема, «Наукова англійська мова», «Методологія наукових досліджень», «Наукові дослідження в біології», з якими інтегрується програма «Проблеми сучасної мікробіології». По завершенню вивчення дисципліни у межах освітньо-наукової програми ІБТ НААН здобувач може обґрунтовано застосувати отримані знання та навички

щодо практичної частини, які дозволять йому працювати з мікроорганізмами, створювати біологічні об'єкти з корисними властивостями.

3. Зміст навчальної дисципліни

СХЕМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теми лекцій	К-ть годин
Тема 1. Мікробіологія як наука. Морфологія та природа мікроорганізмів.	2
Тема 2. Класифікація, ідентифікація, типування та різноманітність бактерій. Ріст, фізіологія та загибель бактерій	2
Тема 3. Мікробіологія харчових продуктів	2
Тема 4. Протимікробні препарати	2
Тема 5. Генетика бактерій. Взаємодія вірусу та клітин	2
Тема 6. Природжений та адаптивний (набутий) імунітет Інфекційний імунітет	2
Тема 7. Патогенність бактерій Природа інфекції та мікробіому людини і тварин.	2
Тема 8. Бактеріальні збудники та зумовлені ними захворювання	2
Тема 9. Патогенез вірусних інфекцій та асоційованих хвороб	2
Тема 10. Класифікація та властивості метаболічних систем мікроорганізмів	2
Тема 11. Живлення мікроорганізмів. Транспорт сполук у клітини	2
Тема 12. Значення обміну речовин для мікроорганізмів	2
Тема 13. Методи дослідження метаболізму мікроорганізмів	2
Тема 14. Апоптоз. Сигнальні системи. Кворум-сенсінг і біоплівки	2
Тема 15. Практичне значення генетики мікроорганізмів і гена інженерія в мікробіології	2
Тема 16. Молекулярні методи діагностики в мікробіології	2
Всього	32

Теми практичних	К-ть годин
Тема 1. Культивування та ріст мікроорганізмів. Поживні середовища для культивування мікроорганізмів. Методи стерилізації.	2
Тема 2. Методи молекулярної мікробіології	2
Тема 3. Вплив умов культивування на ріст мікроорганізмів методи визначення кількості та маси бактерій	2
Тема 4. Характеристика біотехнологічних процесів з використанням ферментів мікроорганізмів.	4
Тема 5. Визначення чутливості бактерій до антибіотиків	2
Тема 6. Дослідження культуральних, морфологічних і біохімічних властивостей мікроорганізмів, виділених з різних біотопів	4
Всього	16

4. Навчальні матеріали та ресурси

Базова література

1. М.Р. Барер, В. Ірвінг, Е. Свонн, Н. Перера. Медична мікробіологія. Посібник з мікробних інфекцій: патогенез, імунітет, лабораторна діагностика та

- контроль. Переклад 19-го англійського видання у 2 томах. — Київ : ВСВ «Медицина», 2021. — Т.1 434 с., Т.2 386 с.
2. Радченко О. С. Фізіолого-біохімічні властивості мікроорганізмів та методи їх визначення. Навчальний посібник. Київ: ТОВ «Аграр Медіа Груп». 2012. 211 с.
  3. Концевая, И. И. Микробиология: метаболизм бактерий. Практическое руководство для студ. биологич. спец. вузов. Гомельский гос. ун-т им. Ф. Скорины. Чернигов: Десна Полиграф, 2017. 52 с.
  4. Гудзь С. П. Мікробіологія / Гудзь С. П., Гнатуш С. О., Білінська І. С. — Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. — 360 с.
  5. Пирог Т. П. Загальна мікробіологія: підручник / Пирог Т. П. — К. : НУХТ, 2004. — 471 с.
  6. Векірчик К. М. Мікробіологія з основами вірусології / Векірчик К. М. — К. : Либідь, 2001. — 312 с.
  7. Вірусологія. Навчальний посібник для лабораторних занять / В. П. Поліщук, І. Г. Будзанівська, Т. П. Шевченко та ін. — К. : ЦП «Компринт», 2017. — 242 с.
  8. Вірусні інфекції людини та тварин: епідеміологія, патогенез, особливості противірусного імунітету, терапія та профілактика : навч. посіб. / О. М. Андрійчук, Г. В. Коротеєва, О. В. Молчанець, А. В. Харіна. — К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014. — 415 с.
  9. Протченко П. З. Загальна мікробіологія, вірусологія, імунологія. Вибрані лекції: навч. посібник / П. З. Протченко. — Одеса: Одес. держ. ун-т, 2002. — 298 с.
  10. Мікробіологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / І. Л. Дикий, І. Ю. Холупяк, Н. Ю. Шевельовата ін.; за ред І. Л. Дикого. — Х. : Вид-во НфаУ ; Оригінал, 2006. — 432 с.
  11. Пати́ка В. П. Екологія мікроорганізмів: посібник / В. П. Пати́ка, Т. Г. Омелянець, І. В. Гриник, В. Ф. Петриченко; за ред. В. П. Пати́ки. — К. : Основа, 2007. — 192 с.
  12. Ситник І. О. Мікробіологія, вірусологія, імунологія / Ситник І. О., Климнюк С. І., Творко М. С. — Тернопіль : Укрмедкнига, 2003. — 392 с.
  13. Яворська Г. В. Промислова мікробіологія / Яворська Г. В., Гудзь С. П., Гнатуш С. О. — Львів, 2008. — 256 с.
  14. Векірчик К. М. Практикум з мікробіології. К.: Либідь, 2001. 142 с.
  15. Современная микробиология: Прокариоты: В 2-х томах / Под ред. Й. Ленгелера, Г. Дрекса, Г. Шлегеля. — М.: Мир, 2005. Т. 1 — 656 с., Т. 2. — 496 с.
  16. Сергійчук М. Г., Позур В. К., Жданова Н. М. та ін. Мікробіологія. К.: «Київський університет», 2005. 375 с.

Допоміжна література

1. Люта В. А., Кононов О. В. Мікробіологія з технікою мікробіологічних досліджень, вірусологія та імунологія: підручник (ВНЗ I-III р. а.). Вид. 2-е. Київ, 2018. 576 с.
2. Мельничук М. Д. Фітовірусологія : навчальний посібник. К.: Поліграфконсалтинг, 2005. 320 с.

3. Берри Д. Биология дрожжей. – М.: Мир, 1985. – 96 с.
4. Возіанова Ж. І. Інфекційні і паразитарні хвороби. У 3 т. – К.: Здоров'я, 2002, 2003.
5. Квасников Е. И., Щелокова И. Ф. Дрожжи. Биология. Пути использования. – Киев: Наук. думка, 1991. – 328 с.
6. Сергійчук М. Г. Будова бактеріальної клітини та методи її дослідження. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 232 с.
7. Сингер М., Берг П. Гены и геномы. – М.: Мир, 1998. Т. 1–2.
8. Шлегель Г. История микробиологии. – М.: Мир, 2002. – 302 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://asm.org> – The American Society for Microbiology.
2. <http://aem.asm.org> – The Applied and Environmental Microbiology.
3. <http://intl-jb.asm.org> – The Journal of Bacteriology.
4. <http://www.microbiologybook.org/> Microbiology and immunology on-line
5. <http://www.microbiologyinfo.com/> On-line microbiology note
6. <https://openstax.org/details/books/microbiology?Book%20details>
7. <https://microbiologynotes.org/category/general-microbiology/>
17. <https://bio.libretexts.org/Bookshelves/Microbiology>
18. Microbiology Research Society – <https://www.facebook.com/mrs.org.np>

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни

Запланованими видами навчальних занять за дисципліною є словесні пояснення нового матеріалу (Лекції, практичні заняття); наочні (використання мультимедійних презентацій); інтерактивні методи (розв'язання проблемних ситуаційних задач) лекції та практичні (семінарські) заняття.

6. Самостійна робота аспіранта

Самостійна робота аспіранта передбачає більш глибоке вивчення теоретичного і практичного матеріалу тематики курсу з метою оволодіння додатковими різнобічними знаннями, навичками і вміннями. Вона сприяє розвитку таких якостей як самостійність мислення, організованість і цілеспрямованість. Самостійна робота аспіранта є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Зміст самостійної роботи визначається завданнями та вказівками викладача.

Самостійна робота аспіранта над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватись в лабораторіях, бібліотеках, навчальних кабінетах, аудиторіях, а також у домашніх умовах. Самостійна робота аспірантів передбачає вивчення програмного матеріалу з використанням рекомендованої літератури.

Самостійна робота сприяє поглибленому вивченню основного матеріалу, а також опрацювання тем та розділів, що винесені на самостійну підготовку. Суттєве значення в системі контролю знань аспірантів має ступінь засвоєння

тієї частини навчального матеріалу, яка запропонована для самостійного опрацювання. На самостійну роботу робочим планом передбачено 72 години, що складає 60% усього відведеного для вивчення дисципліни часу.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни

Вимоги та правила поведінки учасників освітнього процесу:

- **правила відвідування занять та перескладань:** присутність на занятті є обов'язковим. Пропущені заняття мають бути відпрацьовані. Форма та терміни відпрацювання узгоджуються з аспірантом. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може проходити дистанційно за погодженням із керівником курсу.
- **правила поведінки на заняттях:** активна участь у обговоренні навчального матеріалу;
- **правила призначення заохочувальних балів:** заохочувальні бали аспірант може отримати за підготовку інформації з наданих питань;
- **політика дедлайнів:** роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку;
- **політика щодо академічної доброчесності:** аспіранти мають дотримуватимуться правил Академічної доброчесності – як їх викладено на сайті ІБТ НААН.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за універсальною шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
менше 60	Незадовільно
менше 40	Не допущено

Залік з дисципліни вважається складеним для аспірантів, загальна рейтингова оцінка яких складає не менше 60 балів.